

ШУНДЕЛЬ Т. О.

(Горлівський інститут іноземних мов державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»)

СИНКРЕТИЗМ ПЕРЕХІДНИХ КОНСТРУКЦІЙ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ З СЕМАНТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ ЧАСУ ТА УМОВИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається дослідження проблеми синкретичного складнопідрядного речення з семою часу та умови. Конструкції аналізуються за допомогою шкали перехідності. Ілюстративно доводиться, що синкретичні складнопідрядні речення свідчать про динамічний характер висловлювання та інтенсивність експресії.

Ключові слова: складнопідрядне речення, функціонально-семантичне поле, шкала перехідності, синкретизм, семантичні та структурні відтінки.

Шундель Т. А. Синкретизм переходных конструкций сложноподчиненного предложения с семантическим значением времени и условия в современном английском языке. В статье рассматривается исследование проблемы синкретичного сложноподчиненного предложения с семой времени и условия. Конструкции анализируются при помощи шкалы переходности. Иллюстративно доказывается, что синкретические сложноподчиненные предложения свидетельствуют о динамическом характере высказывания интенсивности экспрессии.

Ключевые слова: сложноподчиненное предложение, функционально-семантическое поле, шкала переходности, синкретизм, семантические и структурные оттенки.

Shudel T. O. Syncretism of transitive constructions of a complex sentence with semantic meaning of time and condition in modern English. The article deals with the research of the main reason of syncretic complex sentence with seme ot time and condition. The constructions are analysed with the help of transitivity scale. The author reasons that syncretic complex sentences are indicated about dynamic character of a statement and intensity of expression.

Key words: a complex sentence, function-semantic, transitivity scale, syncretism, semantic and structural meanings

Незважаючи на велику кількість наукових праць, в яких було здійснено спробу уточнювання синкретичного характеру складнопідрядних речень (далі – СПР) та розгляду їх структурно-семантичних видів, питання про виявлення ядерних та синкретичних, периферійних СПР залишається досі проблемним як у загальній лінгвістиці, так і в германському мовознавстві.

Треба зазначити, що у германістиці перетин периферійних зон СПР характеризується відсутністю або нечітко вираженою наявністю комплексу диференційних ознак польової структури, що призводить, у свою чергу, до розмаїття значень та функцій взаємодіючих синкретичних периферій. Таким чином, **мета** статті полягає у системному аналізі структурно-семантичної організації СПР з функціонально-семантичним полем (далі ФСП) часу та умови, у виявленні **та описі** синкретичних явищ на рівні таких СПР.

Досягнення поставленої мети може здійснюватися шляхом розв'язання наступних **завдань**: характеристика особливостей семантичної структури ядерних та синкретичних СПР часу та умови, дослідження взаємозв'язку та взаємовпливу перехідних одиниць синкретичної природи. **Об'єктом** дослідження є моделі різноманітних типів СПР з ФСП часу та умови. **Предмет** наукового аналізу статті становлять структурно-семантичні особливості синкретичних периферійних англійських СПР з ФСП часу та умови, функціональні особливості синкретичних СПР як засіб реалізації мовної економії на синтаксичному рівні англійської мови.

Крім того, універсальність моделі СПР та її здатність репрезентувати найтонші семантичні й смислові відтінки свідчить про тенденцію до виникнення комбінаційних інтенсифікацій змісту [Гульга 1969].

Характерною особливістю синкретичних СПР є те, що ФСП складнопідрядних конструкцій накладаються одне на одне, внаслідок чого виникають синкретичні периферійні одиниці, які детально можуть бути розглядані на шкалі перехідності В. В. Бабайцевої [Бабайцева 1967, с. 36-41]. Універсальність синхронного використання шкали перехідності полягає в тому, що як в структурі ФСП, так і в СПР виокремлюється ядро, периферія, що володіє синкретичністю, й проміжні зони умовного, перехідного характеру. При цьому польова організація СПР з урахуванням тонких семантичних відтінків є ідеальною умовою

для виділення абстрактних, поєднаних синтаксичних функцій. На нашу думку, використання шкали перехідності допомагає вивчити передбачувані зв'язки між СПР різноманітних ФСП, пояснити характер взаємодії аналізованих структур, наочно й логічно класифікувати видові синкретичні утворення. Лінгвісти І. В. Висоцька [Высоцкая 2000], В. В. Бабайцева [Бабайцева 2006, с. 54-58] та С. О. Дружиніна [Дружинина 2009] виказують думку, що синкретичність СПР з різними ФСП можна пояснити надмірністю смислової структури та його універсальним змістом, що й виявляється певною мірою в перехідних зонах. Нові синкретичні семантико-синтаксичні значення реалізуються на базі вираження стосунків між головною й підрядною частинами, які припиняють відбивати індивідуальні наповнення. Отже, відбувається свого роду відхід від подібних конкретизованих одиничних фактів дійсності.

З іншого боку, універсальність характеру синкретичних СПР поліфункціональної природи та їхня здатність репрезентувати найтонші семантичні й смислові відтінки свідчать про тенденцію до виникнення комбінаційних інтенсифікацій змісту. Базовим аргументом на користь детального вивчення структурно-семантичної класифікації СПР слугує факт передання в мовленні детермінованого синкретичного значення функціонально-семантичного різновиду СПР, безліч яких дозволяє мовцеві окреслити зазначений структурно-семантичний вид.

Серед численних прикладів СПР виокремлюються одиниці, компоненти яких можуть знаходитися в тісному зв'язку, функціонуючи як конструкції, що містять в собі один план вираження, але два плани змісту. Дві ситуації, що виникають в складнопідрядній структурі, можуть зображувати сему темпоральності й одночасно вказувати на умовне значення. Переважання семантичного відтінку того чи іншого значення обумовлене наявністю певного співвідношення вищо-часових форм дієслів-присудків, а також завдяки відношенню обумовленості підрядної частини. Конструкції периферійних та перехідних зон слугують яскравими прикладами вищезазначеного:

A. *Katherine felt better **after** she'd washed and changed, and all through dinner she told them about her customers [Williams 1999, c. 81].*

*We'll have to wait **till** Milly gets home before we make any rash decisions [Williams 1999, c. 121].*

Aб. ***When** the police arrive you can tell them where Briony is [Williams 1999, c. 187].*

*Joseph would look startled then **when** he walked in [Williams 1999, c. 282].*

АБ. *Charlie won't bother to ask **when** I tell him it was woman's talk [Williams 1999, c. 138].*

***When** everything was paid for it would be all hers [Williams 1999, c. 301].*

аБ. *And **when** you and your mother move back here, we could be a family [Williams 1999, c. 161].*

***When** I get a job perhaps we could look for a small house [Williams 1999, c. 54].*

Б. *The dolphin couldn't have made it clear **if** he'd been carrying a placard on that lovely moon's-horn fin of his [Stuart 1991, c. 18].*

*I've not looked at them properly, but it'd be a pity **once** Maria saw them just now [Stuart 1991, c. 31].*

Одиниці ядерної зони **A** визначаються як структури з темпоральним значенням, однопланова семантика яких передається за рахунок співвідношення вищо-часових форм дієслів в обох компонентах СПР (**When** *Joseph left she sat back down on the bed [Williams 1999, c. 136] – Past Simple + Past Simple; Katherine was still thinking of Briony **when** Joe came home from school [Williams 1999, c. 68] – Past Continuous + Past Simple; That evening, **after** she'd closed the shop, Katherine made her way upstairs to Joseph, who had come in earlier [Williams 1999, c. 268] – Past Perfect + Past Simple). Складнопідрядні конструкції з семою темпоральності можуть передавати різноманітні структури, в яких послідовність виконуваних часових подій повідомляється в різному порядку. Так, в структурі наступного СПР простежується одночасність виконуваних дій (*She squirmed **when** she saw the live shiny**

black eels wriggling about in a large tray [Williams 1999, c. 76]; Milly gasped when she caught sight of Katherine's face [Williams 1999, c. 52]), послідовність (When the girl's customer walked in, Katherine left the table [Williams 1999, c. 175]; When his mother left, he picked up the pencil and began idly drawing [Williams 1999, c. 311]) й передування дії події, що визначається в головному реченні (When Katherine went back into the shop Grace had gone [Williams 1999, c. 229]; Bill had said it before Kate could stop him [Williams 1999, c. 286]).

Структури ядерної зони **Б** класифікуються як одиниці з умовним значенням, ФСП яких визначається за допомогою цілого ряду диференційних ознак: 1) співвідношення видо-часових форм присудків (*So from now on I'll keep my eye on it if I have to bathe there every day [Stuart 1991, c. 4]; If it comes to that, I wouldn't be surprised if it's Max who insists on the quarantine for his own sake; he's writing the score for some film or other, so the story goes... [Stuart 1991, c. 38];*), 2) наявність підсилювальних часток та модальних слів (*Now I'm down here, nothing will stop me from wallowing in the shallow bit, even if I do look like a mother elephant expecting twins [Stuart 1991, c. 68]; In fact, if I hadn't seen with my own eyes what happened to Spiro, I'd certainly be starting to wonder what was going on around here [Stuart 1991, c. 74];*), 3) вживання речень в різних способах (*If they didn't conjure up grotesque images of Bedlam, they would be even worse, genteel synonyms for the most tragic sickness of all [Stuart 1991, c. 37]; But if it was Julian Gale who was providing for the family, as Phyllida had alleged, it might mean that her story of the twin's parentage was true [Stuart 1991, c. 47] – умовний спосіб; Try not to take too long if you just sit down again ... [Stuart 1991, c. 133] – наказовий спосіб та т.п.*

У проміжній ланці **Аб** розташовані синкретичні СПР, які тяжіють до ядра часової семи (*That afternoon Kate thought her prayers could be answered when Grace walked in [Williams 1999, c. 277]; Joseph would have look startled when he had walked in [Williams 1999, c. 282]).* Переважання темпоральної семантики пояснюється вживанням стилістично нейтрального часового сполучника *when*, що здатний передавати різне функціональне значення, а також наявністю слова *then* в структурі СПР (*She would feel a little calmer then when she gave him the rent book and money [Williams 1999, c. 295]; She had been delighted then when she saw her walk in [Williams 1999, c. 227]).* Потрібно відмітити, що умовна семантика СПР ланки **Аб** підтримується за рахунок видо-часових предикатів частин складнопідрядних конструкцій (*At work she would be surprised and very touched when some of the customers gave her their odd penny or halfpenny change and wished her a Merry Christmas [Williams 1999, c. 213]; When Olive has her baby I can't see Milly wanting to come in [Williams 1999, c. 304])*

Серед конструкцій проміжної ланки **АБ** знаходяться складнопідрядні одиниці, де темпоральна й умовна семантика подається в рівному співвідношенні (*Mrs. Duke, will you knock and let me know when Briony gets home [Williams 1999, c. 99]; When Charlie gets back to work we'll think of something [Williams 1999, c. 137]).* Головна особливість таких структур полягає в тому, що за допомогою трансформації ці одиниці можуть розглядатися або як власне-часові, або як власне-умовні. Порівняйте,

When I know for sure I'll send them the money for it [Williams 1999, c. 265] - If I know for sure I'll send them the money for it.

Charlie wouldn't like his tea on the table when he got home [Williams 1999, c. 271] - Charlie wouldn't like his tea on the table if he got home.

Темпоральна семантика виражена за допомогою часового сполучника *when*, а умовний відтінок надається за рахунок вживання дієслів-присудків в певних видо-часових формах. У структурі СПР ланки **АБ** не спостерігається вживання типізованої часової лексики, яка б утрудняла трансформацію конструкцій в умовні СПР (*When I can afford it I'll go over and see her again [Williams 1999, c. 138]).*

У периферійній ланці **аб** функціонують складнопідрядні одиниці, серед яких спостерігається переважання семантики умови (*When you've finished your tea I'll show you where everything is [Williams 1999, c. 52]; Dolly will be bringing some more of my clothes when they come over to see you, now that I'll have a lot of use for them now [Williams 1999, c. 54]).*

Досліджувані СПР синкретичного характеру обумовлюють домінування семантики умови при наявності різного роду модальних слів (*Maybe when you see him again you could ask him to pop in [Williams 1999, c. 329]; When I close up perhaps we can all go out to the back room and have a drink [Williams 1999, 287]*) і модальних компонентів (*Losing your first love must be a terrible blow when you are just sixteen [Williams 1999, c. 203]; Bit it must be a little gold mine when things go well [Williams 1999, 152]*). Крім того, ці елементах відзначаються вживанням підсилювальних часток (*Even when Charlie told him he was pleased to have a drinking partner that didn't bring a smile to his sad face [Williams 1999, c. 176]; It's only when you come to the end of this and turn north through the open strait that get the weather [Stuart 1991, c. 29]*). З іншого боку, наближення до ядра умовних СПР викликане й вживанням наказового способу в головному реченні (*Don't make too much noise when you come in [Williams 1999, c. 178]; Make sure he talks to me when he comes for the rent [Williams: 88]*). Проте під впливом сполучника *when* виникає накладення додаткового відтінку часової семантики, що робить фактично неможливим трансформацію речень в СПР з чисто умовним значенням.

Отже, ми дійшли до **висновку**, що польова організація СПР з урахуванням тонких семантичних відтінків часу та умови є ідеальною умовою для виділення абстрактних, поєднаних синтаксичних функцій, цінність яких полягає в багатоаспектності вивчення характеру інтеграції граматичної й позиційної природи СПР. **Результати** дослідження синкретично-семантичної природи СПР з відтінками часу та умови свідчать про те, що багатоаспектність складнопідрядних конструкцій, яку можна прослідкувати в аналізованих ФСП, вказує на функціонування одиниць з певною сумою категоріально-граматичних значень на базі різних структурних інваріантів. Таким чином, різноманітність в мові структурних та семантичних інваріантів свідчить про наявність цілого комплексу відмітних ознак, які присутні в значенні видових варіантів СПР. Тобто, ядерні інваріанти різних ФСП, основа синкретичних конструкцій СПР, обумовлює появу поліфункціональних структур з високим семантичним потенціалом, різновиди яких широко представлені в мові. При цьому багатоаспектність синкретично-семантичної природи СПР вбачається не лише в синтезованому вивченні СПР як єдиної структурної та семантичної одиниці, але й в детальному описі багатогранної дискурсної природи семантики цього синтаксичного явища на підставі аналізу структури

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальному аналізі синкретичного значення функціонально-семантичного різновиду СПР в мовленні. Підставою для такого твердження є той факт, що лінгвокреативне мислення мовця дозволяє одночасно подати своєрідне видіння дійсності висловлювання та внести в семантику речення визначені, індивідуальні уявлення про певну змістовну сторону.

Література

- Бабайцева В. В. Переходные конструкции в синтаксисе / В. В. Бабайцева. – Воронеж : Центр. чернозем. кн. изд., 1967. – С. 5-24. Бабайцева В. В. Структурно-семантическое направление в современной русистике / В. В. Бабайцева // Филологические науки – 2006. – №2. – С.54-64. Высоцкая И. В. Синтаксический статус предложений со значением цели (с т. з теории переходности) / И. В. Высоцкая // Исследование языковых единиц в их динамике и взаимодействии. – М. – Уфа, 2000. – С. 132-140. Гулыга Е. В., Шендельс Е. И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с. Дружинина С.И. Синкретизм в системе сложноподчиненных предложений современного русского языка : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01 / Светлана Ивановна Дружинина. – Орел, 2009. – 470с. Stuart Mary. This rough magic / Mary Stuart. – Coronet Books : Hodder and Stoughton, 1991. – 255p. Williams Dee. Katie's Kitchen / Dee Williams. – Great Britain: Headline Book Publishing, 1999. – 375 p.